

Obsah

Předmluva: <i>africké mlýny</i>	11
---------------------------------------	----

I. Africké cesty

1 / Tanzanie a východoafrické safari

Krátký pobyt v Dar es Salaamu	17
Dodoma a okolí	20
Jak se organizuje geologické safari	29
Livingstonovo pohoří a jezero Njasa	31
Hora z magnetitu Liganga v pohoří Upangwa	41
Pohoří Pare a Usambara	47
Masajové	51
Drahokamy na řece Uмба	55
Cesta k jezeru Natron	60
Kráter Ngorongoro a pláně Serengeti	65
Co jsou černé písky?	70
Podél pobřeží Indického oceánu	74
Mangrovové močály	80
Smrt Starého muže	82
Magická prokletá místa	84
Velká východoafrická riftová propadlina	86
Karbonatity – „vyvřelé vápence“	89
Pokračování riftu do Etiopie	90
Založení Geologické fakulty na univerzitě v Dar es Salaamu a její první kroky	91
Život na univerzitě	94
Přístav míru	97
Za cínem do Kyerwy	100

Salámový strom	106
Mwadui, největší diamantonosný kráter světa	108
Tanzanit, drahokam století	110
Založení plážové těžební společnosti a její neslavný konec	116
Meteorit Mbozi	118
Země Čagů a zemětřesení na Kilimandžáru	121
2 / Ostrovy Indického oceánu	
Napůl pod vodou	127
Země vůní	130
Zelený ostrov Pemba	135
Milostné Seychely	140
Zázračný mořský ořech	146
3 / Mosambik v občanské válce	
Dozvuky světové revoluce	150
První mosambické cesty	156
Kopce plné drahokamů	159
O rok později	164
Život v Maputu	166
Od hranic Jihoafrické republiky k ústí Zambezi	170
„Příjemný pobyt“ na Rajských ostrovech	177
Svahilským pobřežím na sever k řece Ruvuma	180
Boje na řece Save	182
Hlad v Quelimane	185
Bdělý lid v Namalungo	191
Výprava do rasistické Jižní Afriky	191
Opět Mosambik, válka pokračuje	194
Koridor Beira	198
<i>Doslov: poslední velká země budoucnosti</i>	207

II. Země východní Afriky a pobřeží Indického oceánu – historický a geografický přehled

Historický úvod	211
Země východní Afriky	213
Geologický vývoj a nerostné zdroje	224
Obyvatelstvo východní Afriky	232
Kontakty východní Afriky s jinými kulturami	234
Změny klimatu a kolísání mořské hladiny	236
Zlato, železo a bronz	237
Svahilská minulost	240
Slovníček méně známých výrazů	243
Výběr autorových publikací a zpráv z východní Afriky	248
Výběr literatury o východní Africe	249
Místní rejstřík	250
Rejstřík vybraných minerálů a hornin	254

Afrika – politická mapa

Oblast východní Afriky je na západě ohraničena průběhem Velké východoafrické propadliny

Předmluva: *africké mlýny*

Od roku 1969 do roku 1983 jsem velkou část svého života strávil v Africe. Pak jsem se mnohokrát vracel, naposledy v roce 1988 na celý další rok. Tuto knihu jsem sepsal ne snad kvůli dobrodružství či exotice dalekých zemí, ale jako dokument o letech, která se stala minulostí. Nepřicházel jsem jako cestovatel, který pospíchá na druhý konec kontinentu, ale pracovat pro místní vládu a ve společnosti místních lidí. V 60. letech se zdálo, že na nerostné suroviny bohatý kontinent má před sebou skvělou budoucnost. Mezitím se zde vystřídalo mnoho vlád, které nepracovaly pro obecné blaho svých států a rovněž reálné ceny surovin v letech 1965–2005 stagnovaly či spíš klesaly. V dnešní době se všechno mění. Spotřeba surovin je obrovská a většina klasických rudných ložisek bude vyčerpána v horizontu 8–15 let. Pak přijdou nové suroviny, které budou vyžadovat nový geologický průzkum a nové technologie zpracování.

Na černý kontinent jsem se díval novými očima, viděl jsem to, co lidem Afriky připadalo běžné a co jim unikalo, viděl jsem ohromné oblasti se starodávnou kulturou, cítil jsem ony skryté poklady nerostných surovin, učil jsem se a učil jiné. Díval se a viděl a našel...

Dohromady jsem v Africe strávil celých dlouhých dvanáct let. Pracoval jsem na ložiscích, která se v posledních letech stala legendární. Jednalo se nejenom o atraktivní diamanty a zlato, ale také o tehdy nový drahokam tanzanit a zejména širokou škálu nerudných surovin. Těžiště mé práce spočívalo v prospekci pobřežních písků tvořených zrny titanových minerálů. Jedno z míst, které jsem zkoumal, se stalo největším světovým ložiskem černých písků s největšími zásobami tita-

nu – kovu 21. století – na světě, jehož význam je několikanásobně větší než význam všech rudných ložisek ČR. Připravoval jsem i zprávy a odborné články o železné hoře Liganga velké jako Říp nebo kaolinických pískách při ústí staré říční delty do Indického oceánu.

Ale hlavně jsem viděl východní Afriku v přechodném období mezi kolonialismem a samostatností. Setkával jsem se se společnostmi, jejíž život se prudce měnil. Lidé měli pocit, že je vybojováno a byli naplněni obrovským očekáváním. Něco podobného jsem zažil v Československu v roce 1991, ale my jsme alespoň věděli, že nový režim znamená větší zodpovědnost a hodně práce, zatímco mnoho Afričanů jen sedělo a čekalo na blahobyť.

V roce 1968 jsem dostal nabídku práce v Tanzanii a tu-to zemi jsem si nakonec zvolil jako své první působiště. Odtud jsem své aktivity rozšiřoval do sousedních zemí, až jsem ukončil své africké působení ve válkou zmítaném Mosambiku.

Byl jsem rád, že jsem opouštěl okupované Československo, že jsem se oprostil od všeobjímající kontroly některých svých soudružských spolupracovníků a že jsem mohl malost i malé rozměry naší zemičky vyměnit za geologicky málo probádané dálnavy afrického kontinentu. Cítil jsem se a vskutku jsem byl na vrcholu svých fyzických i odborných sil. Důvěřoval jsem si a nebál jsem se konkurence expertů z jiných zemí.

Obdivoval jsem cestovatele, kteří pro Evropu a celý svět objevovali dosud neznámé a „tajuplné“ země Afriky, jako byl skotský misionář David Livingstone a naši čeští cestovatelé, jako byl statečný Emil Holub, jehož jsem si připomínal v západním Mosambiku a na řece Zambezi, i našeho cestovatele a lovce Bedřicha Machulku, který žil v Keni a Súdánu. Nezapomenutelný a stále živý odkaz nám zanechal Josef Vágner, nejen vybudováním zoologické zahrady ve Dvoře Králové, ale i svými knihami.

Na Přírodovědecké fakultě jsem seděl jako vědecký asistent v pracovně s desítkami nádherných obrazů Zdeňka Buriana, které zahrnují obrazy hominidů z lokality Olduvai

Gorge. Tam jsem při práci na univerzitě v Dar es Salaamu vodil exkurze studentů. A dnes, při návštěvě Olšanských hřbitovů, zastavuji se u hrobu jiného českého cestovatele Enrica Stanko Vráze, který poznal země západní Afriky. Jim všem jsem vděčný.

Za některé poznatky z oblasti tropických rostlin, vegetačních zón a celkově botaniky vděčím své ženě dr. Marcele Cílkové, která mne, pokud to bylo možné, doprovázela. Doufám, že i pro mého syna Václava byl pobyt v Africe i jeho školní výchova v černošské škole přínosem do jeho dalšího vývoje. Moje cesty byly někdy doprovázené nebezpečnými a tragicky zakončenými událostmi. Jsem proto vděčný mnoha Tanzancům, Mosambičanům, Svahilcům a dalším lidem za jejich pomoc v běžných i nebezpečných situacích, které africký život často přináší.

Když myslím na Afriku, vidím kontinent mezi mlýny různých otrokářů, kolonialistů a nekolonialistů. Byla to země využívaná každým, kdo měl jen trochu peněz a moci – arabskými otrokáři, evropskými mocnostmi i velkými koncerny. Přešla z koloniální fáze do samostatnosti, ale pod globalizačními proudy se opět dostává do ekonomického područí. Vezměme si třeba jen obrovská ložiska ropy a plynu v Nigérii. Jen malá část z nich slouží rozvoji země. Většina zásob bude vyčerpána během dvaceti let. Afričané přitom spotřebují sotva pár procent tohoto bohatství, takže ve chvíli, kdy by jej potřebovali pro svůj vlastní rozvoj, prostě nebude. Afrika měla v moderních dějinách jen málo času být sama sebou.

Tato kniha je dělena do dvou částí. V první z nich se zabývám výpravami do různých částí východní Afriky. Jedná se o dokument přechodné doby, takže uváděné údaje se vztahují právě k onomu období, kdy jsem v místě působil. Ve druhé, podstatně kratší části knihy podávám pro vážnější zájemce stručný faktografický přehled o dějinách, geografii a geologii popisované oblasti.

V Praze, duben 2010

Autor